نووسینی د . زاهیر سوران
050806

برینی گەدە و ریخۆڵەی دوانزە گرێ

یەکێکە لەو نەخۆشییە ناسراوە بڵاوانەی کەم یان زۆر دانیشتوانی میللەتانی دنیای گۆتۆتەوە و بە رێژەی جیاواز دەبینرێت و لە کوردستانی خۆشماندا گەلێك کەس بە دەست ئەم نەخۆشییەوە دەناڵێنن و زێدەتر زاراوەی عارەبییەکەی (قورحە) ی بۆ بەکاردەهێرێت . زۆر پسپۆر نەخۆشییەکە بە نەخۆشی کۆمەڵ ناودەبەن . پێش دۆزینەوەی باکتریاکە نەخۆشییەکە تولانی بوو و زۆرجاران سەری هەڵدەدایەوە و نەخۆشی وەڕس دەکرد وەلیٚ لە سەرەتای ساڵانی هەشتاکاندا ئاماژە بەو راستییە کراوە کە بەکتریای هێلیکۆباکتێر دەبێتە هۆی برینی سەرنیٚوپۆشی گەدەو ریخۆڵە .

(هێلیکۆباکتێر پیلۆری Helicobacter Pylori)

لە ساڵی 1982 لە ئوستراليا بەکتریای ناوبراو جوداکرایەوە ، ئەم دۆزینەوەیە بوە هۆی ئەوەی کە بۆچوونێکی جیاواز لە مەڕ برینی گەدەو ریخۆڵە هەمواربکرێت . گەدە و ریخۆڵە سۆ بەم بەکتریایە زۆر ئاساییە و تووشی نیوەی دانیشتوانی جیهان دەبێت بە تایبەتی منداڵ زۆرجاران وەك هەڵگری بەکتریاکە دەستنیشان دەکرێن بەڵام هیچ نیشانەیەکی کلینیکییان نییە . ئەوەی راستی بێت باکتریاکە تەنیا لە قولایی نیٚوپۆشی گەدە و ریخۆڵەی دوانزەگرێدا دەستنیشانکراوە . کاتێك برینەکە دەکەوێتە سەر نیٚوپۆشی گەدە ئەوسا زۆرجاران مرۆ ئازاری لە بەشی سەرەوەی گەدەی دا هەیە . گەر بێتو مرۆ برینی سەر گەدەو ریخۆڵەی چارەسەرنەکات ئەوا مەترسی ئاڵۆزکارییەکانی لێدەکرێت .

گەدە شێوەی تورەکەی هەیە لە سەرەوە بە هۆی کونێکەوە خۆراك لە سورێنچکەوە دێتە نیٚوی ونیٚونراوە دەمی سەرەوەی گەدە و بەشی خوارەوەشی بە هۆی کونێکی ترەوە بەستراوە بە ریخۆڵەی دوانزە گرێ وە و ناسراوە بە دەمی خوارەوەی گەدە لەوێوە خۆراك لەرەو ریخۆڵە باریکەو پاشتر ئەستورە دەڕوات . ئەوەی شایانی باسە رۆژانە نیٚوپۆشی گەدە نزیکەی 2 لیتر لە ترشی بەهێز دەردەکات و ئەمیش پێکهاتوە لە لیك ، ئەنزیمی پێپسین و ترشی . بۆ خۆپاراست لە کاریگەی ترشی گەدە نیٚوپۆشەکە هۆرمۆنی پرۆستاگلاندین دەردەکات . هەرچەندە ترشی گەدە ئەوەندە بەهێزە کە چەندین باکتریا لە نیٚو دەبات وەلیٚ هێلیکۆباکتێر ماددەیەك دەڕژێنێت کە دەبێتە هۆی هاوتاکردنی ترشییەکە وئەوسا زۆر کاری تێناکات .

لەم بارەدا باكترياكە خۆی دەگەیەنێتە بەشی ژێرەوەی نێوپۆشی گەدە یان ریخۆڵە كە ترشییەكەی ناگاتیٚ و دەبێتە هۆی سووربوونەوە كە ناسراوە بە سووربونەوەی گەدە واتە (Gastrit) .

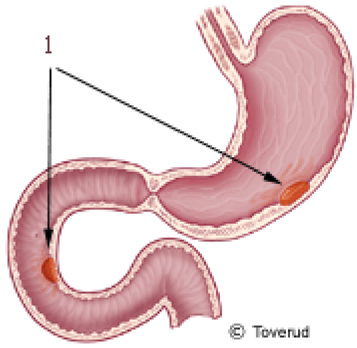

(سورێنچك ، گەدەو ریخۆڵە)

1- برینی سەر نێوپۆشی گەدەو سەر ریخۆڵەی دوانزە گریٚ .

جۆرەكانی برینەكە

1- برینی سەر نێوپۆشی گەدە .

2- برینی سەر نێوپرشی ریخۆڵە (ئەم جۆرەیان زێدەتر ئاساییە) .

هۆزانی

- هۆی لە 90٪ ی برینی سەر ریخۆڵە و لە 70٪ ی برینی سەر گەدە دەگەڕێتەوە بۆ هێلیكۆباكتێر .
- ئازارشكێنەكان بەتایبەتی ئەسپرین كە بە نێوپۆشی گەدەوە دەلكێت و دەیكاتە برین .
- هۆی نەزانراو ، لەوانەیە هۆی برینی سەر گەدە نەزانرێت .

هۆكاری یاردەدەر

نائارامی دەروونی ، جگەرە كێشان (دەبێتە هۆی نزمبوونەوەی بەرگری لەش)، لە رادەبەدەر یان رۆژانە مەی خواردنەوە ، نان نەخواردن لە كاتی خۆیدا ، چا و قاوەش رۆڵی خۆیانیان هەیە .

زۆرجاران پاش چارەسەركردن جارێكی دی لە تێستی سێرەمی دا بەكتریاكە دەستنیشان دەكرێتەوە ئەمەش ئەو راستییە دەسەلمێنێت كە سۆكە دووبارە و سیٚ بارە دەردەكەوێتەوە . توێژیارانی یابانی لە توێژینەوەیەكی ساڵی 2004 یاندا ئاماژەیانكرد كە هێلیكۆباكتێر مەترسی گەشەكردنی شێرپەنجەی گەدەی لێدەكرێت (4) . لە ناوەراستی ئەمساڵدا لە توێژینەوەیەكی نوێی توێژیارانی ئیتالی لە میلانۆ ئاماژەیان پێكرد كە ئەو كەسانەی تووشی ئەم جۆرە باكتریایە دەبێت مەترسی تووشبوونیان بە گیروگرفتی دڵ زێد دەكات (5).

بە پێی ئەنجامی توێژینەوەیەكی ئەمێریكایی كە لە مانگی ئاوگوستی ئەمساڵدا لە گۆڤاری پزیشكی Journal of Medicin Western بڵاوكراوەتەوە پسپۆران دەبێژن وەرزش بە سوودە بەڵام نازانرێت و بۆیان روون نەبۆتە چۆن وەرزشكردنی رێكوپێك مەترسی تووشبون بە برینی گەدەو ریخۆڵە بە رێژەی 50٪ كەم دەكاتەوە (8) .

ڕێگاکانی تووشبون

– تا ئەمڕۆ بە تەواوی نازانرێت ، گومان دەکرێت کە بەکتریاکە لە ڕێگای پیساییەوە بگوێزرێتەوە .

– ڕێگای ئاو یان خۆراک (ڕاستەوخۆ یان ناراستەوخۆ) بەکتریاکە دەگوێزرێتەوە .

نیشانەکان

– ناوبەناو یان لە پڕ مرۆ ئازاری لەبەشی سەرەوەی سکیدا هەیە .

– لە ڕۆژێکەوە بۆ ڕۆژێکی دی ئازارەدە دەگۆڕدرێت .

– ئازارەکە نارێکوپێك دەردەکەوێت .

– بە هۆی ئازارەکەوە مرۆ تووشی نائارامی دەبێت .

زۆرجاران مرۆ بیٚ نیشانەیە بەڵام هەندێك جار منداڵ هێڵنجدان و ئازاری سکی لیٚ دەر دەردەکەوێت .

نیشانە مەترسیدارەکانی نەخۆشییەکە

– کوتوپڕ پەیدابوونی ئازاری بەشی سەرەوەی سك .

– ڕشانەوە وهێنانەوەی هەموو خۆراکی نێو گەدە (شێوەی قاوەی هەیە) .

– ڕەنگی پیساییەکە مەیلەو ڕەش دەبێت (واتە خوێنبەربوون لە نێوپۆشی گەدەدا هەیە) .

– لاوازی ، ماندوویەتی ، بێهێزی ، پشوسواری و کەمبوونەوەی کێشی نەخۆش .

– مرۆ بە نارەحەتی خۆراکی بۆ قووت دەدرێت .

دەستنیشانکردن

– ئامێری گەدەبین Gastroscopy لە دەمەوە بە سورێنچکدا شۆڕدەکرێتە نێو گەدە و بە هۆی ئەم ئامێرەوە دەتوانرێت سەیری نێو پۆشی گەدە بکرێت ، هەرچەندە زۆرجاران ئەنجامدانی ئەم کارە زۆر نارەحەتە و لەوانەیە نەخۆش بەرگەی نەگرێت و ئەنجامدانی مەحاڵ بێت . بەڵام بە هۆی ئامێرەکەوە دەتوانرێت نمونەی شلەی گەدە و وێنەی نێوپۆشەکەش وەربگیرێت و پاشتر لە تاقیگادا گەر باکتریای هێلیکۆباکتێر هەبێت دەستنیشان بکرێت .

– لە تێستکردنی پیسایی نەخۆشدا دەتوانرێت باکتریاکە دیاری بکرێت .

– تێستی PCR (Polymerase chain reaction) دەستنیشانی بەکتریاکە دەکات .

– تێستی سێرۆزانی (Elisa) لە خوێندا دەستنیشانی دژەتەنی IgG و IgA ی دژی بەکتریاکە دەکات .

– تێستی هەناسەدان (گەر مرۆ ماددەی Urea لە هاڵاوی هەناسەدانەوەدا هەبێت ئەوە مانای ئەوەیە کە باکتریاکەی لە لەشدا هەیە) .

چارەسەرکردن

لە زۆربەی وڵاتاندا بۆ چارەسەرکردنی برینی گەدەو ڕیخۆڵەی گەورەساڵان دەرمانی Nexium-PH واتە (Esomeprazol) ڕۆژانە دوو ژەم بۆ ماوەی یەك هەفتە دەدرێت بە نەخۆش ، ئەنجامی زۆرباشی داوە بەدەستەوە بەڵام دەرمانی ناوبراو نادرێت بە منداڵ.

هەرچەندە برینی گەدەو ڕیخۆڵەی منداڵ نائاساییە وەلی کاتێك دەستنیشانی خودی باکتریاکە دەکرێت ئەوسا پێویستە 3 دەرمانی Losec, Klacid, Amimox بە ڕێژەی جیاواز و بە پێی کێش بۆ ماوەی هەفتەیەك بە منداڵی نەخۆش بدرێت .

– لوسێك ، Losec: (ڕۆژانە تەنیا یەك ژەمی پێدەدرێت) (*)

منداڵی 10 و 15 کیلۆ 10 ملگم ، منداڵی 20 و25 کیلۆ 20 ملگم ،

منداڵی 30 و 35 کیلۆ 30 ملگم ، منداڵی 40 کیلۆ 40 ملگم ی دریێتی .

– **کلاسید، Klacid** : (ڕۆژانە دوو ژەمی پێدەدرێت)

منداڵی 10 کیلۆ دوو ژەمی 150 ملگم ، منداڵی 15 کیلۆ دوو ژەمی 225 ملگم ،

منداڵی 20 کیلۆ دوو ژەمی 300 ملگم ، منداڵی 25 کیلۆ دوو ژەمی 375 ملگم ،

منداڵی 30 کیلۆ دوو ژەمی 450 ملگم ، منداڵی 35 کیلۆ دوو ژەمی 500 ملگم ،

منداڵی 40 کیلۆ دوو ژەمی 500 ملگم ی دەدرێتی .

– **ئەمیمۆکس، Amimox** : (ڕۆژانە دوو ژەمی پێدەدرێت)

منداڵی 10 کیلۆ دوو ژەمی 500 ملگم ، منداڵی 15 کیلۆ دوو ژەمی 750 ملگم ،

منداڵی 20 کیلۆ دوو ژەمی 750 ملگم ، منداڵی 25 کیلۆ دوو ژەمی 750 ملگم ،

منداڵی 30 کیلۆ دوو ژەمی 750 ملگم ، منداڵی 35 کیلۆ 750 دوو ژەمی ملگم ،

منداڵی 40 کیلۆ دوو ژەمی 750 ملگم ی دەدرێتی .

زۆرجاران گەر دەرمان نەیتوانی چارەسەری نەخۆشییەکە بکات ئەوا پێویستە بە ڕێگای نەشتەرگەری چارەسەری برینەکە بکرێت

تێبینی: لە ئەنجامی دووبارە و سێ بارە بوونەوەی سۆکەدا هەندێك نەخۆش (گەورەساڵان) لە چاکبوونەوە بێ ئومێد دەبن و لەوانەیە تووشی خەمۆکی ببن .

سەرنج : باشتر وایە پاش 3 مانگ تێستێکی هەناسەدان بۆ زارۆك بکرێت .

(*) ئەو 3 دەرمانەی سەرەوە لە زۆربەی نەخۆشخانەکانی منداڵان ی سوێد دا پەیڕەوی دەکرێت .

سەرچاوەی وێنەی یەکەم کۆمپانیای ئۆریۆن Orion ، وێنەی دووەم سەرچاوەی ژمارە 7 .

سەرچاوەکان

1. Marta Granström, Helicobacter-nya rön. Mikronytt, Årgång 15, Nr.2 april 2001;5-6.
2. Marin GH.Voiculescu, boli infectioase, vol 2.editura medicala, Bucurest. 1990.
3. Arne Forsgren, Göran Kronvall (red). Klinik bakteriologi. Studenlitteratur. 1996;421-23.
4 .*Naomi* ***Uemura****, M.D., et al: Helicobacter pylori* Infection and the Development of Gastric Cancer. NEJM, Vol 345:784-789, 2001, No. 11
5. www.dagensmedicin.se © 050617 10:28
6.www.magotarm.se © 050506
7.www.infomedica.se © 050801
8.www.primavi.se © 050806